

Mahmud Traljić

PRVI SVRŠENICI DARU-L-MUALLIMINA SURADNICI BEHARA

Nepunih pet godina otkako je Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine osnovala Šerijatsku sudačku školu 1887. godine¹ za izobrazbu kandidata za zvanje Šerijatskih sudaca /kadija/, Zemaljska vakufska komisija², odnosno Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo, donosi odluku da u Sarajevu otvori *Daru-l-muallimin*, neku vrstu učiteljske škole za izobrazbu muallima, koji su bili potrebni za novootvorene mektebi-ibtidaije, koje je Zemaljska vakufska komisija počela otvarati u pojedinim mjestima Bosne i Hercegovine. Odluka je donesena na sjednici Komisije u mjesecu martu 1891. godine. Odluka sa obrazloženjem i molbom za odobrenje upućena je Zemaljskoj vladi, jer ni jedan zaključak nije mogao biti proveden bez suglasnosti Zemaljske vlade. Na suglasnost nije trebalo dugo čekati, jer je Zemaljska vlada pozitivno odgovorila već 16. maja iste godine s jednom primjedbom: U nastavni plan treba unijeti i predmet *metodika*, jer bez toga nema govora o dobroj i uspješnoj nastavi.

Plan i program Darul-muallimina predviđao je da naukovanje u njemu traje tri godine, a predavaće se sljedeći predmeti: nauka o Kur'anu, vjeronauka, rikća, imla, inša, nauka o odgoju /ahlak/, edebijjat, zemljopis, povijest, maternji jezik, prirodopis, fizika, račun, geometrija i gospodarstvo. U Daru-l-muallimin će se moći upisati učenici medresa, koji su završili arapsku gramatiku do Izhara i fikh do Multeke. Prednost imaju učenici Kuršumlije medrese i Hanikaha, jer se smatra da su oni sposobni toliko da mogu nastaviti školovanje u Darul-mualliminu. Predviđeno je također da se u prvu godinu primi 15, u drugu 8 i u treću 7 učenika, tako da u sva tri razreda bude ukupno trideset učenika. Raspored sati je udešen tako da nastava počinje u 9 sati i traje do 12, odnosno 13 sati, i to iz razloga što je nas-

1. Šerijatsku sudačku školu završilo je za njenih pedeset godina postojanja (1887.-1937.) 370 apsolenata od kojih su 223 bili šerijatski suci, a ostalih 147 bili su u drugim službama, dok 21 nije uopće bilo u službi, nego su živjeli kao privatnici (posjednici). Vid. *Spomenica Šerijatske sudačke škole u Sarajevu* izdana prilikom pedesetogodišnjice ovoga zavoda (1887.-1937.), Sarajevo, 1937.

2. Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine 15. marta 1883. godine je imenovala Privremeno vakufsko povjerenstvo, kasnije nazvano Zemaljska vakufska komisija, odnosno Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo, sa zadatkom da ustanovi i popiše sve vakufe u Bosni i Hercegovini, da nadzire njihovu upravu i da izradi nove propise za upravu vakufima. Vid. Fehim Spaho, Pedeset godina vakufske uprave u Bosni i Hercegovini. - *Narodna uzdanica*, kalendar za 1933. godinu, str. 72-89.

tava u medresama bila dvokratna: odmah po sabahu i iza ikindije, pa će učenici moći pratiti i jednu i drugu nastavu.³

U drugoj polovini 1891. godine vršene su pripreme za otvaranje škole. Nađene su prostorije u ruždijji na Bentbaši, u zgradi gdje je bio smješten i prvi Daru-l-muallimin, koji je bio otvoren u Sarajevu godine 1869. i radio do 1878. godine, kada je zatvoren. U istoj zgradi radila je i novoosnovana Učiteljska škola sve do 1890. godine. Postavljeno je i potrebno nastavno i drugo osoblje, kao što je nabavljen i potreban inventar. Upisani su i učenici u prvi razred. Primljeno je njih 18, mjesto 15, koliko je planom bilo predviđeno.⁴

Svečano otvaranje prvog razreda i početak nastave obavljani su 28. januara 1892. godine. Prva školska 1891.-92. godina trajala je do mjeseca jula i bila je kraća, dok je normalno nastava trajala od 1. oktobra do 1. jula. Interes za Daru-l-muallimin bio je iz godine u godinu veći, pa je i broj učenika u prvi razred priman u većem broju, nego je prvotno bilo određeno. Tako je već druge školske godine u prvi razred primljeno 34, a treće 42 učenika. Treće školske godine honorarno su već predavali pedagoške predmete profesori Učiteljske škole u Sarajevu. Uspjeh je iz godine u godinu bio bolji. Kad su prvi upisani učenici na kraju svoje treće i ujedno završne godine izašli na ispit, uspjeh je bio više nego zadovoljavajući. Od njih 18, koliko se upisalo u prvi razred, na završni ispit izišlo ih je osam i svi su uspješno položili potrebne ispite. Jedan od njih je produžio školovanje u Šerijatskoj sudačkoj školi, jedan je kasnije položio ispit za vjeroučitelja vjeronauke na srednjim školama, drugi je bio došao do idžazeta, ali mu je u međuvremenu umro muderis, pa nije okončao i ovo školovanje. Međutim, odmah po završetku Daru-l-muallimina njih sedam je bilo postavljeno za mualime na mektebi-ibtidaijjama, gdje su već u početku pokazali zavidan uspjeh.⁵

Pojava *Behara* primljena je sa radošću i ushićenjem među muslimanima Bosne i Hercegovine, naročito onim školovanim. Među te su spadali i mualimi, koji su završili Daru-l-muallimin. Njih nije ipak bio mali broj, jer do pokretanja *Behara*, već je šest generacija završilo ovu školu. Neki od njih su odmah u prvoj godini časopisa počeli u njemu objavljivati makar i sitnije priloge /narodne umotvorine: pjesme i pripovijetke/, narodnu frazeologiju, kraće prijevode s orijentalnih jezika i dr./.

Bilo je i originalnih radova, makar i u manjem broju. U ovoj prilici spom-

3. Edhem Mulabdić, Daru-l-muallimin (o pedesetogodišnjici osnivanja). - *Narodna uzdanica*, kalendar za 1942. godinu, str. 143.

4. Ibid, str. 144-145.

5. Ibid, str. 146.

injemo one svršeničke Daru-l-muallimina, koji su završili školu do 1900. godine, to jest do pojave prvog broja *Behara* 1.maja 1900. godine.

1. Hafiz Mehmed Ali Dukatar. Služio prvo kao mualim. Kasnije položio pred komisijom u Ulema-medžlisu u Sarajevu posebni ispit za vjeroučitelja - profesora vjeronauke na srednjim školama. Predavao je pored vjeronauke i arapski jezik na prvoj gimnaziji /ranije velikoj gimnaziji/ u Sarajevu. Prilikom osnivanja Udruženja imama i mualima Bosne i Hercegovine 1910. godine, igrao je zapaženu ulogu, zbog čega je biran za prvog predsjednika ovog Udruženja. Umro je u Sarajevu 1935. godine.⁶ U prvom godištu *Behara* objavio je tri originalna članka /Nešto o postu, Sadekai-fitr i bajram, O kurbanu/ i jednu arapsku narodnu pripovijetku /Darežljivost Džaferi Bermekije/.

2. Murat Hajrović. Bio mualim do 1910. godine. Od te godine pa do 1918., kada je umro, radio je u Sarajevu u Vakufskoj direkciji kao referent za mektebe. U *Beharu* je objavio u rubrici *Male priče i dosjetke* dvadeset kraćih priča /u I godini 7, u III 5, u IV 6 i u V 2/. Pod naslovom *Narodna arapska pripovijetka* objavio je u I godini 3, II 1 i u VI 2 pripovijetke. Ove pripovijetke imale su i druge podnaslove /arapska narodna pripovijetka, istočna narodna pripovijetka, istočna pripovijetka, istočnjačka narodna pripovijetka/. U rubrici *Narodne umotvorine* objavio je u V godini 2 i u VI 1 narodnu pripovijetku. Osim *Behara* Hajrović je surađivao u Tariku i Muallimu te kalendaru Mekteb. U prvoj godini kalendara Mekteb (1906.-1907.) štampao je Sufaru za prvi razred mektebi-ibtidaijja u Bosni i Hercegovini i članak Dvije-tri o sufari. U drugoj godini ovog kalendara objavio je članak Zašto neka djeca neće da idu u mekteb. Kao posebne knjige Hajrović je štampao *Male priče i dosjetke* za muslimansku mladež. Prvo izdanje je izašlo 1906. a drugo 1913. godine. Druga posebno štampana knjiga je bila Glavna načela islama /arebicom/. I ovo djelo je doživjelo dva izdanja.⁷

3. Hasan Nametak. Bio prvo mualim, a od 1914. tajnik muftijstva u Mostaru. U rubrici *Narodne umotvorine* u prvoj godini *Behara* objavio je u dva broja rad Iz narodne frazeologije. U istom godištu štampao je i članak pod naslovom Aforizmi. Nametak je surađivao još u mostarskim listovima *Osvit* i *Zora*, zatim u kalendaru *Mekteb*, pa u *Novom Beharu*, *Glasniku Islamske vjerske zajednice*, kalendaru *Narodna uzdanica* i

6. Seid M. Traljić, Merhum hafiz Mehmed Ali-ef. Dukatar.- *Islamski svijet*. God. IV/1935, br. 144, str.5.

7. /Alija Nametak/, Bibliografija folklorne građe u deset godišta Behara s indeksom motiva.- *Bilten Instituta za proučavanje folkloru u Sarajevu*. Dopunska izdanja. Sarajevo, 1957., str. 129.

Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena, što ga izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti /Zagreb/. *Narodne pjesme*, koje je Nametak zapisao većinom od svoje majke ustupio je svojevremeno Matici Hrvatskoj u Zagrebu. Neke od tih pjesama su objavljene u IX i X knjizi narodnih pjesama, što ih je izdala Matica Hrvatska.⁸

4. Ahmed Mahinić. Muallim. Od 1914. godine do 1930. bio tajnik Ulema-medžlisa u Sarajevu. U *Beharu*, u godinama IV i V objavio u rubrici *Narodne umotvorine* dvije pripovijetke, koje imaju podnaslove *Arapska narodna pripovijetka* i *Narodna istočna pripovijetka*, dok je jednu našu narodnu pripovijetku štampao u III godini lista. Mahinić je u kalendaru Mekteb za godinu 1906.-07./1325. po Hidžri/ objavio svoj *Ilmihal na bosanskom jeziku*, koji ima dva dijela, prvi o vjerovanju, a drugi o poslovanju. Preveo je s turskog jezika *Tuhfetu-l-ihvan*, vjeronaučno djelo, koje je kod nas duže vrijeme bilo udžbenik, odnosno priručnik u mektebima. Prijevod je doživio više izdanja. Prvo i drugo izdanje ima tekst uporedo na turskom i bosanskom jeziku, a treće i četvrto izdanje samo na bosanskom, arabicom. Godine 1927. štampana je Mahinićeva *Arapska početnica*, latinicom i ćirilicom, svaka posebno. Umro je u Sarajevu 29. aprila 1945. godine.⁹

5. Hazim Muftić. Poslije završetka Daru-l-muallimina upisao se u Šerijatsku sudačku školu, koju je završio 1904. godine. Svoj radni vijek je proveo u svojstvu šerijatskog suca. Umro je u Žepču 15. decembra 1957. godine. U *Beharu* je objavio 12 priloga: U rubrici *Male priče i dosjetke* štampane su dvije priče (u godištu I i VI), u rubrici *Narodne umotvorine* objavljeno je šest priloga, dva sa podnaslovom *Islamska legenda - mitologija* /u VI godištu/, četiri pod naslovom *Narodna pripovijetka* /u II godištu, tri i III godištu jedna/, pod naslovom *Pripovijetka-proza* dvije pripovijetke, a u II godištu dvije narodne pjesme. Muftić je surađivao još u listovima *Gajret*, *Biser*, *Novi Behar*, te kalendarima *Mekteb*, *Gajret* i *Narodna uzdanica*. U *Muslimanskoj biblioteci* Muhameda Bekira Kalajdžića u Mostaru štampane su dvije knjige Hazima Muftića: *Stambolski softa* i *Sadri-Azamova kći* i *Pet velikih poklonstava*. Obje knjige doživjele su po dva izdanja.¹⁰

6. Mustafa Islamović. Po završetku Daru-l-muallimina i on se upisao u Šerijatsku sudačku školu, koju je završio 1905. godine. Kratko vrijeme radio u šerijatskom sudu u Sarajevu, a onda prešao u Vakufsku

8. /Mahmud Traljić/, Merhum Hasan-ef. Nametak.- *Zemzem*, Sarajevo, mart 1973., str. 35.-M.T.M.

9. Alija Nametak, Ibid., str. 132.

10. Alija Nametak, Ibid.,str. 132-133.

direkciju u svojstvu kanceliste, zatim kao tajnik i konačno kao pomoćnik direktora. Umro je u Sarajevu 25. aprila 1971. godine. U *Beharu* je objavio četiri priloga: dvije priče u rubrici Male priče i dosjetke /III godište/ i dvije pripovijetke u rubrici *Narodne umotvorine* /V godište/.¹¹

7. Šefkija Karabdić. I on je po završetku Daru-l-muallimina nastavio školovanje u Šerijatskoj sudačkoj školi, koju je završio 1905. godine. Kao šerijatski sudac službovao je u Vlasenici, Prnjavoru, Gradačcu i Foči. Umro je u Sarajevu 2. marta 1934. godine. U *Beharu*, godina V, objavio je nekoliko priča u rubrici *Male priče i dosjetke*.¹²

U vezi suradnje u *Beharu* spominjemo još dvojicu svršenika Daru-l-muallimina iz prve generacije njenih svršenika: Mustajbega Halilbašića i Abdul-fetaha Sadikovića. Urednik *Behara* Edhem Mulabdić je pri kraju drugog godišta organizirao anketu među čitaocima i suradnicima *Behara* sa pitanjem: Treba li nam *Behar*? U odgovoru na ovo pitanje, a bilo ih je oko trideset, nalazi se i pismo Abdul-fetaha Sadikovića, šerijatskog suca u Bihaću. I on, kao i mnogi drugi, vatreno se zalaže da *Behar* nastavi izlaženje u redakciji Edhema Mulabdića i sa tematikom kakvu je i do sad imao.¹³

Kao što je poznato, po navršetku svoje desete godine izlaženja, *Behar* je polovinom 1910. godine prestao izlaziti. Dr. Hamid Šahinović, advokat i pisac, bio je pokrenuo ponovno izdavanje lista. Ali poslije trećeg broja, *Behar* definitivno prestaje izlaziti. Bilo je i dalje pokušaja da se list oživi, ali bez uspjeha. Tako je u toku 1912. godine upriličen jedan sastanak u cilju nastojanja da se nastavi sa izlaženjem *Behara* u obliku i sa sadržajem kakav je list imao u prvih šest godina njegova izlaženja. Na tom sastanku je bio i Mustajbeg Halilbašić, jedan između osam prvih svršenika Daru-l-muallimina. Zaključak sastanka je bio jedinstven: *Behar* treba ponovo izdavati. Ali kad je na red došao sadržaj lista, kakav bi trebao biti, došlo je među prisutnim do razilaženja. To je bio razlog da se list više ne pojavi.¹⁴

Interesantno je napomenuti da su svi navedeni suradnici *Behara* objavili svoje priloge u prvih šest godišta lista. A to je period kad je urednik lista bio Edhem Mulabdić. Jedan od zaključaka bi bio da su svi ovi suradnici odobravali dotadašnji način uređivanja lista, a da kasnije način uređivanja *Behara* i njegov smjer nisu odobravali.

11. Fejzulah Hadžibajrić, Merhum Mustafa-ef. Islamović, tajnik Vakufske direkcije u Sarajevu.- *Glasićnik VIS-a*. God. XXXIV/1971, br. 9-10, str. 549-551.

12. Alija Nametak, Ibid, str. 131.

13. Muhsin Rizvić, *Behar*. Književnoistorijska monografija, Sarajevo, 1971., str. 127.

14. Ibid, str. 446.

Među suradnicima *Behara* bilo je još svršenika Daru-l-muallimina / npr. Muhamed Seid Serdarević, Šemsudin Sarajlić i dr. Međutim, oni su završili Daru-l-muallimin poslije 1900. godine. Kako je u početku rečeno, referat obuhvata samo one, koji su završili ovu školu do 1900. godine u kojoj je i *Behar* počeo izlaziti.

The first graduates of Darul-Muallimin contributors to *Behar*

The Provincial Endowment Commission for Bosnian and Herzegovina, which had been appointed by the Provincial Government of Bosnia and Herzegovina in 1883 with the task to register all the endowments /vakufs/, to oversee their administration and to propose new set of rules for their governance; established Darul-muallimin in 1891. This was the school meant to educate candidates for teachers /muallims/ in the newly opened schools /mektebi-ibtiadije/ which the Provincial Endowment Commission had also begun to open in some towns and settlements. The school had three classes. Students from madrasahs were admitted into it. They were supposed to have already studied certain curricula in Arabic and other related Islamic disciplines. The Darul-muallimin graduates were later appointed to work as teachers in mektebi-ibtiadije, where they showed a success in their teaching. Some of them continued their education in the Sharia Law School in Sarajevo. The Darul-muallimin graduates greeted the appearance of the *Behar* journal in 1900. Some of them gave their contributions in the first year of the journal's appearance /Hafiz Mehmed Ali Dukatar, Murat Hajrović, Hasan Nametak and others/. In addition to the *Behar* journal, they also contributed in other Moslem newspapers and journals, such as Muallim, Tarik, Misbah, Mekteb calendar, and others. Most of them became prominent in collecting and publishing of popular oral forms /songs, short stories, idiomatic expressions/, as well as in translating from the Oriental languages. They also published their original articles in the journal.